

NICOLAE HURDUZEU

CONCEPȚIA DESPRE VIAȚĂ ȘI MOARTE ÎN
DACIA ROMANĂ REFLECTATĂ ÎN
IZVOARELE LITERARE ȘI RITUL FUNERAR

Editura *urostampa*
Timișoara, 2015

Cuprins

Cuvânt înainte	7
I. Concepția despre viață reflectată în mărturiile literare din Dacia preromană și societatea romană	11
I.1. Concepția despre viață și moarte la geto-daci cu privire specială la viața familială	11
I.2. Concepția despre viață la romani	31
II. Concepția despre moarte reflectată în izvoarele literare latine	71
III. Concepția despre moarte reflectată în ritualurile funerare din Dacia romana	103
IV. Concepțiile despre moarte reflectate în inscripțiile funerare din Dacia romană	143
V. Concepția despre moarte reflectată în simbolistica funerară pe monumentele din Dacia Romană	169
Concluzii	199
Abrevieri	209
Bibliografie	211

Cuvânt înainte

Lumea de apoi a fost și rămâne în continuare o mare taină. A vorbi despre moarte înseamnă de fapt a vorbi despre viața de după moarte, care reprezintă un alt aspect al condiției umane¹. Crediința că sufletul supraviețuiește morții este atât de generală, încât există tentația de a spune că aceasta este universală².

Se crede că în timpul vieții sufletul unei ființe umane locuiește în trupul său iar după moarte sufletul ia în stăpânire locul în care a trăit. Una din cele mai vechi credințe admite că sufletul rămâne aproape de mormânt sau vizitează căminul sau locurile familiare prin care a trecut pe parcursul vieții. Marile civilizații sunt cele care prezintă unele din trăsăturile cele mai caracteristice ale acestei credințe potrivit căreia morții trăiesc în mormintele lor. Arheologia indică faptul că, încă de la începutul epocii neolitice, oamenii îngropau alimente, băuturi, arme și podoabe împreună cu morții lor. Prin ritualuri specifice toate societățile marchează momentele fundamentale ale ciclului biologic și social: nașterea, maturitatea, căsătoria, moartea. Dacă primele trei momente importante din viața omului lasă urme arheologice greu detectabile, ceea ce are legătură cu moartea lasă urme materiale de studiu arheologului.

¹ R. Lee, D. Morgan, *Death rites*, London, 1994, p. x

² M Eliade, *Aspecte ale mitului*, București, 1978, p. 50

Se constată că credința în supraviețuirea sufletului era prezentă pretutindeni în Grecia și foarte răspândită la romani. Dacă sufletul se aseamănă cu corpul, dacă vizitează mormântul, căminul, satul, evident că există și unele ritualuri de făcut pentru a-l mulțumi.

Grecii de pe vremea lui Solon înzestrau morții cu o garderobă atât de mare, încât a trebuit să fie limitată prin lege. La romani hainele și bijuteriile erau îngropate împreună cu trupul, adeseori și armuri, unelte, lămpi și alte obiecte, fapt consemnat și în literatură după cum spunea Trimalchion în romanul lui Petronius „*este contra bunului simț să împodobești casa celor vii și să nu faci același lucru pentru cea a morților, în care vom locui mult mai mult timp*”³.

Moartea, este însoțită de gesturi și semne care vor să exprime viața pământească la întâlnirea cu incertitudinile unei alte existențe⁴. Dacă sufletele morților rămân în apropierea noastră și dacă ele au aceleași nevoi pe care le-au avut în timpul vieții, este firesc nu numai să te îngrijești de aceste nevoi, dar să și continui să le faci. Îngrijirea consta în a aduce periodic ofrande morților cu unicul scop de a le asigura nu numai întreținerea, dar și pacea și confortul în lumea de apoi.

Spiritele strămoșilor pot face atât rău cât și bine în funcție de cum sunt tratate, rezultând că unul din motivele pentru care le sunt aduse ofrande este speranța că ele vor recompensa pe cei vii, ferindu-i de nenorociri și aducându-le prosperitate.

Moartea este una din preocupările constante ale umanității⁵ fiind în primul rând o preocupare familială și apoi o preocupare a comunității. Fie că morții continuă să existe în apropierea oamenilor, fie că au nevoie de sprijinul oamenilor, în majoritatea credințelor vechi, spiritele au posibilitatea de a comunica cu cei vii fie în vis, fie prin vizitarea tărâmului morților. La fel ca și așezările celor vii, cimitirul reflectă lumea celor vii are străzi, grădini, incinte, mausolee. Vilelor somptuoase le corespund mausoleele, iar locuințelor modeste - mormintele pe măsură.

³ J. T. Addison, *Viața după moarte*, București, 2006, p. 24

⁴ M. Bărbulescu, *Funeraria dacoromana*, Cluj-Napoca, 2003, p. 1

⁵ Ș Dorondel, *Moartea și apa*, București, 2004, p. 9

Infernul primește o semnificație clară abia după ce mișcarea orfică își dezvoltă o literatură proprie, apărând idei legate de pedeapsă sau răsplată în viața de apoi în locuri bine definite: Tartar, Insulele Fericirilor sau Câmpiile Elizee.

Și pentru Dacia romană, cercetarea domeniului funerar se dovedește a fi fructuoasă, cu rezultate revelatoare nu doar pentru comportamentul omului antic în fața misterului morții, ci și pentru cele mai diverse segmente de viață pe care le ilustrează.

Lucrarea de față încearcă să surprindă aspecte ale domeniului funerar în Dacia preromană și romană începând cu concepțiile despre viață reflectate în izvoarele literare, concepțiile despre moarte reflectate în ritualurile funerare și pe monumentele funerare.